

St. Elisabethkapel

Zutphen

Introductie

adres: Geweldigershoeck 39

plaats: Zutphen

coördinaten: x 210.610, y 462.075

status: gemeentelijk monument Z-1033

onderzoek: bouwhistorische verkenning met waardestelling

functie: voormalige kapel

opdrachtgever: Ons Huis Apeldoorn

Voor de kapel op het terrein van het voormalige r.k. woonzorgcomplex Sint Elisabeth worden momenteel de mogelijkheden verkend voor een bestendig multifunctioneel gebruik van het gebouw. Naast de realisatie van sanitaire voorzieningen zijn daarbij onder andere aanpassingen in het interieur noodzakelijk. De cultuurhistorische waarde van dit uit 1869 daterende gebouw speelt bij dit onderzoek een belangrijke rol.

De huidige kapel is gebouwd als onderdeel van een uitbreiding van het bestaande armengesticht en werd ontworpen door architect H.J. Wennekers in een sobere neo-gotische stijl. Het gebouw werd in 1911 aan de westzijde uitgebreid naar een ontwerp van architect A. Th. van Elmpt. Na het beëindigen van de zorgfunctie is de kapel enkele jaren geleden definitief onttrokken aan de eredienst.

Het gebouw heeft een beschermde status als gemeentelijk monument en is gelegen binnen het door het rijk beschermde stadsgezicht Zutphen.

Aan ARCX is gevraagd om een bouwhistorisch onderzoek uit te voeren dat inzicht moet geven in de historische structuur en de daarin te onderscheiden tijdlagen, met een accent op de ontwikkeling van het historische casco, het voormalige gebruik, de historische interieurafwerkingen en veranderingen die in de directe omgeving plaatsvonden. Aan de hand van de resultaten van het onderzoek kan bepaald worden welke cultuurhistorische waarden bij een verandering in het geding zijn en hoeveel ruimte er is voor nieuwe ontwikkelingen.

plan van onderzoek

Het onderzoek was opgebouwd uit een aantal onderdelen. Allereerst werden de aanwezige gegevens in de literatuur en het Regionaal Archief Zutphen geïnventariseerd. In de verschillende digitale beeldbanken is gezocht naar historische afbeeldingen, foto's en (kadastrale) kaarten.

Vervolgens is het gebouw op locatie onderzocht, waarbij op grond van zichtbare bouwsporen en in combinatie met de aangetroffen archiefgegevens, de belangrijkste veranderingen en verbouwingen gedocumenteerd zijn. De zolder van het gebouw was tijdens het veldwerk niet toegankelijk. De constructieve opbouw van de kapconstructie en de onderliggende gewelven kon daarom niet vastgesteld worden.

Het gebouw is bezocht op donderdag 28 juli 2022. Het (niet destructieve) onderzoek werd uitgevoerd conform de *Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek* van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, SBN, VNG, Atelier Rijksbouwmeester en RGD dd april 2009.

digitale rapportage

Alle onderzoeksgegevens zijn chronologisch geordend en digitaal gepresenteerd in opeenvolgende vensters in een tijdlijn en voorzien van een waardering op www.tijdbeeld.com. De directe link naar de rapportage is: <https://www.tijdbeeld.com/project/st--elisabethkapel>

Hoewel via de website een PDF-versie van het rapport gegenereerd kan worden, is dit hoofdzakelijk bedoeld als archieffunctie. Tekst en afbeeldingen zijn optimaal te bekijken via bovenstaande link.

Luchtfoto van de omgeving van de Geweldigershoeck in Zutphen met bij de pijl de onderzochte kapel.

situering

De Sint Elisabethkapel is gelegen in het stadsdeel Nieuwstad, ten noordoosten van het oude stadscentrum. Gesitueerd aan de Geweldigershoeek, maakt de kapel deel uit van de nabij de Nieuwstadskerk ontwikkelde, voormalige katholieke enclave die ook wel Klein Vaticaan wordt genoemd. Het onderzochte gebouw vormt de noordelijke begrenzing van het voormalige woonzorgcomplex Sint Elisabeth.

beschrijving

De Sint Elisabethkapel is gebouwd op een terrein aan de Geweldigershoeek, grenzend aan de voormalige stadsmuur van de Nieuwstad. De kapel is oost-west georiënteerd en heeft een in hoofdopzet rechthoekige plattegrond met tegen de linker zijde een aanbouw. De toegang is aan de westzijde en het priesterkoor aan de oostzijde. Het gebouw heeft een zadeldak dat gedekt is met gesmoorde oud-Hollandse dakpannen. De gevels zijn opgetrokken in schoon metselwerk in kruisverband. De aanbouw links is voorzien van steunberen.

De vensters van de kapel zijn gevuld met glas-in-lood, gevat in (later geplaatste) stalen ramen. In de noordgevel zijn drie spitsboogvensters aangebracht, de gevel van de aanbouw heeft een indeling met in elke travee aan de onderzijde drie smalle vensters; in het midden een hoger spitsboogvenster geflankeerd door twee rondboogvensters. Op de hoogte van de galerij zijn spitsboogvensters geplaatst. De symmetrische voor- en de achtergevel bevatten ieder twee grote spitsboogvensters.

De ongelede kerkruimte is voorzien van gotische kruisribgewelven waarvan de ribben in hout uitgevoerd zijn en de gewelfvelden opgebouwd zijn uit latwerk bedekt met stucwerk. De kapel telt vier gewelfvakken waarvan het achterste vak wat dieper is. Een gordelboog in de vorm van een triomfboog markeert de overgang naar het ondiepe priesterkoor. Aan de andere zijde wordt de koorgalerij met daar onder de ingangspartij op vergelijkbare wijze van de kerkruimte gescheiden.

Afbeelding 1 van 6

Situering van het onderzochte gebouw op de huidige topografische ondergrond. (Kadaster)

Afbeelding 2 van 6

Voorgevel en linker zijgevel van de kapel.

Afbeelding 3 van 6

Vorgevel en rechter zijgevel die aansluit op de nieuwbouw van St. Elisabeth.

Afbeelding 4 van 6

Achtergevel van de kapel.

Afbeelding 5 van 6

Overzicht van het Interieur van de kapel in de richting van het koor.

Afbeelding 6 van 6

Overzicht van het interieur van de kapel in de richting van de ingang.

Tijlijn

Nieuwstad

De onderzochte locatie ligt aan de oostrand van het stadsdeel Nieuwstad. Tussen 1191 en 1196 ontving Zutphen stadsrechten. Omstreeks 1250 stichtte graaf Otto II van Gelre en Zutphen aan de noordkant van de stad, aan de overzijde van de Molenbeek (Berkel) een nieuwe stad: de Nieuwstad. *Lees verder...*

Nieuwstad

De onderzochte locatie ligt aan de oostrand van het stadsdeel Nieuwstad. Tussen 1191 en 1196 ontving Zutphen stadsrechten. Omstreeks 1250 stichtte graaf Otto II van Gelre en Zutphen aan de noordkant van de stad, aan de overzijde van de Molenbeek (Berkel) een nieuwe stad: de Nieuwstad. De nieuwe nederzetting kreeg een heldere planmatige opzet met haaks kruisende straten die op de poorten en torens in de stadsmuur uitkwamen. Deze bakstenen muur is in de jaren 1312-1325 gebouwd ter plaatse van een aarden wal die tot dan toe de stad verdedigde. In 1272 is er voor het eerst sprake van een eigen parochiekerk. In de stadsmuur van de Nieuwstad waren twee poorten aangebracht, de Nieuwstadspoort aan het einde van de Dieserstraat en de Olypoort aan het einde van de Gasthuisstraat. Verder waren in de muur zeven halfronde waltorens en twee overhoeks geplaatste vierkante hoektorens opgenomen.

stadsmuur, poorten en torens

In 1312 werden de grafelijke Nieuwstad en de vrije stad Zutphen samengevoegd en werden beide stadsdelen verbonden met waterpoorten over de Berkel. De straten die de noord-zuid lopende Dieserstraat kruisen liepen aan de oostzijde door op torens in de stadsmuur. De toren aan het eind van de Geweldigershoeck is nog tot de helft bewaard gebleven en werd in 1991 gereconstrueerd. De volgende toren aan het eind van de Tegnagelshoeck is deels bewaard onder de erker van de voormalige pastorie. Deze toren en het huis dat er tegenaan stond werden in de middeleeuwen aangeduid als 'de Mesekouw' en later 'het Leidack'. De daarop volgende toren, de Reinmakerstoren, werd in 1854 gesloopt en in 1999 opgegraven. De contouren zijn in het plaveisel van de Isendoornstraat opgenomen.

Het baksteenformaat van de vroegste fase van de stadsmuur bedraagt 28-28,5 x 13-14 x 7-7,5 cm met een tien-lagenmaat van 85-88 cm. Buiten de stadsmuur lag een brede stadsgracht, met daarin een brede aarden wal, daterend uit de veertiende eeuw.

De stedelijke vestingwerken werden in de vroege zeventiende eeuw voorzien van een uitgebreide ring, opgebouwd uit wallen, bastions, ravelijnen en hoornwerken. Binnen dit stelsel bleven de middeleeuwse gracht en stadsmuur gehandhaafd. In de achttiende eeuw raakte de muur in verval nadat deze door de buitenwerken van Menno van Coehoorn onnodig was geworden. Na 1820 werd de muur grotendeels afgebroken.

Tegen de noordelijke stadsmuur stond ten oosten van de kruittoren het Isendoornklooster of het Maria Magdalenaconvent. Dit vrouwenconvent werd in het begin van de vijftiende eeuw gesticht. Na de reformatie kregen de laatste bewoonsters een stedelijk pensioen en kon de stad over deze locatie beschikken.

In 1619 werd er een nieuwe stadspoort dwars door het complex gemaakt, zodat de uitvalsweg via de nieuwe vestingwerken aansloot op de hoofdstraat Nieuwstad. Deze poort verving de oude Nieuwstadspoort aan het einde van de Dieserstraat.

bebouwing

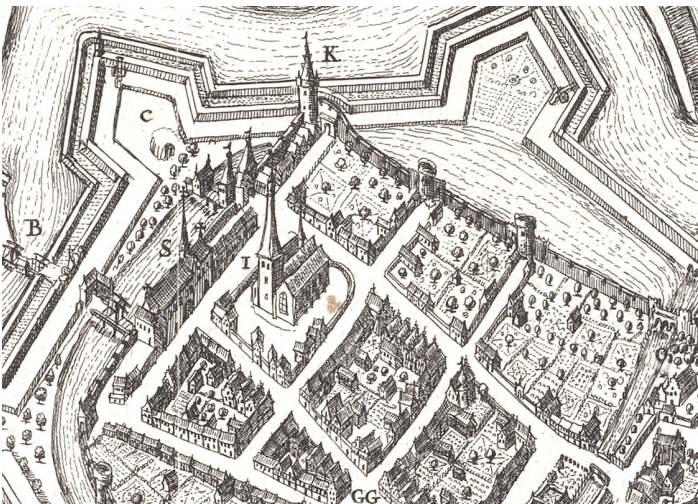
Bij archeologisch onderzoek in 1999-2000 ter plaatse van de nieuwbouw van de Vrije School aan de Dieserstraat kon vastgesteld worden dat hier al in de Romeinse tijd bebouwing stond. De oudste sporen

behoren bij boerderijen. In de 13e eeuw stonden aan de Dieserstraat - destijds de hoofdstraat van de nederzetting - houten vakwerkhuisen. De meeste huizen werden na de stadsbrand van 1336 vervangen door bakstenen huizen. Langs de oostelijke stadsmuur lagen grote erven die in het bezit waren van invloedrijke families zoals tussen de Isendoornstraat en de Tengenagelshoek de hof en het huis van de burgemeestersfamilie Van Voorthuizen dat tegen de waltoren stond. Het hele terrein waar nu twee schoolgebouwen staan, behoorde tot hun hof.

Afbeelding 1 van 3

Van de oostelijke ommuring van de Nieuwstad bleven delen van de stadsmuur, de waterpoort over de Berkel en het onderste deel van een waltoren aan de Geweldigershoeek bewaard.

Afbeelding 2 van 3

Uitsnede van het noord-oostelijke deel van de Nieuwstad op de vogelvluchtplattegrond van Zutphen door Nicolaes van Geelkercken uit 1639. Het meetkundig aangelegde stratenpatroon, de veertiende-eeuwse stadsmuur en de buiten de middeleeuwse stadsgracht aangelegde zeventiende-eeuwse aarden vestingwerken zijn duidelijk te zien. (Kaartencollectie Regionaal Archief Zutphen)

Afbeelding 3 van 3

Uitsnede uit het kadastrale minuutplan van 1832 van het noord-oostelijke deel van de Nieuwstad. De middeleeuwse stadsgracht was destijds grotendeels al gedempt en de terreinen buiten de stadsmuur waren in gebruik genomen als tuin. Het grote huis 'Het Leidack' aan het eind van de Tengnagelshoek (nr 114) had ook aan de binnenzijde van de muur twee grote ommuurde tuinen. (Beeldbank RCE)

Klein Vaticaan

Katholieken werden lange tijd achtergesteld en uitgesloten. Vanaf het begin van de negentiende eeuw was er godsdienstvrijheid en kon het rooms-katholieke volksdeel haar achterstand inlopen. *Lees verder...*

hervorming en verzuiling

Na de definitieve inname van Zutphen door de Staatse troepen in 1591, was het in de stad voor lange tijd gedaan met openbare rooms-katholieke godsdienstoefeningen. Tot 1645 bleef de Nieuwstadskerk in katholieke handen maar mochten er geen diensten gehouden worden. Enkele voornamen families boden hun huis aan voor clandestiene missen en in 1617 werd er een vaste statie opgericht (die nog steeds illegaal was) door de paters Jezuïeten. De stedelijke magistraat hield aanvankelijk scherp in de gaten of er geheime missen werden gehouden en bij ontdekking volgden hoge boetes.

Vanaf ongeveer 1674 versoepelde deze houding en kon de katholieke gemeenschap voor hun diensten gebruik maken van een turfschuur op de Apenstert. Ondanks tegenwerkingen van de stedelijke magistraat is deze schuur lange tijd als kerk in gebruik geweest. Katholieken konden geen beroep doen op de gereformeerde diaconie en waren uitgesloten van deelname aan het stadsbestuur.

In de Franse tijd introduceerde de nieuwe regering godsdienstvrijheid en in 1810 werd de Nieuwstadskerk overgedragen aan de rooms-katholieken. De kerk verkeerde in een sterk verwaarloosde toestand. Door tegenwerking van de hervormden kon pas in 1815 met de restauratie begonnen worden. Een jaar later werd de kerk ingewijd.

Na ruim twee eeuwen onderdrukking en isolement was er een grote achterstand in te halen. De katholieke emancipatie kreeg vooral vorm door de oprichting van eigen maatschappelijke en culturele instellingen. Enkele bevlogen Dekens en pastoors bouwden met de hulp van invloedrijke notabelen en toegewijde parochianen een eigen netwerk op van katholieke organisaties.

Met name in de tweede helft van de negentiende eeuw leidde dit tot een grote bouwactiviteit vanuit de rk-parochie. Vanaf ongeveer 1820 verwierven rooms-katholieke organisaties enkele huizen met de bijbehorende grote tuinen langs de oostelijke stadsmuur. Gestimuleerd door de in de nieuwe grondwet van 1848 opgenomen vrijheid van onderwijs, en het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 kreeg het katholieke zelfvertrouwen vorm. In de directe omgeving van de Nieuwstadskerk ontstond zo een conglomeraat van verschillende scholen en gebouwen voor armen-, ziekenzorg en liefdadigheid. Deze gebouwen gaven dit stadsdeel haar bijnaam: 'Klein Vaticaan'. Binnen de destijds sterk verzuilde maatschappij had iedere stroming zijn eigen organisaties en voorzieningen. Hiermee drukte men ruim een eeuw lang een duidelijk stempel op het dagelijkse leven van de gemeenschap.

pastorie

In 1820 kocht de parochie het huis met tuin aan het eind van de Geweldigershoeck om hier de pastorie in te vestigen. Aan het eind van de Tengnagelshoeck stond tegen een halfronde muurtoren het grote huis 'de Mesekouw' of 'het Leydack'. Omstreeks 1500 woonde hier de burgemeestersfamilie Van Voorthuizen. Dit huis werd op donderdag 1 augustus 1839 door notaris Lulofs in opdracht van Herman Willem Nieuwenhuijs in het *Nederlandsche Koffijhuis* op de Markt in Zutphen openbaar geveild. Koper was meesterbroodbakker Adam Velders, die optrad namens de kerkeraad van de rk-gemeente in Zutphen. Na een verbouwing, die blijkens een gevelsteen in 1842 gereed kwam, werd het huis als pastorie in gebruik genomen. In 1902 werd het oude gebouw grotendeels gesloopt en bouwde men op dezelfde plaats een nieuwe pastorie. ^[1]

armenzorg

Het parochiale armbestuur had op een aantal locaties in de stad armenhuisjes, deze werden in 1825 verkocht en vervangen door een gasthuis aan de Geweldigershoeck. Dit terrein lag ten noorden van de oude pastorie en werd gekocht van het Oude en Nieuwe Gasthuis. Het complex werd in 1830 in gebruik

genomen. De huisjes waren waarschijnlijk slecht gebouwd, want het regende klachten. Daarom besloot men al in 1853 om de huisjes te slopen en een nieuw gesticht te bouwen.

In 1851 nam pastoor Hubertshet initiatief voor de realisatie van het Hubertusgesticht ten noorden van de St. Jan. Dit gebouw herbergde een klooster voor de Liefdezusters van Tilburg (de Zusters van Liefde van O.L.V. Moeder van Barmhartigheid) die naar Zutphen uitgezonden waren om te werken in de zorg en het onderwijs. De zusters vestigden in een bijgebouw een bewaar-, naai- en breischool voor kinderen uit alle standen en vanaf 1859 ook een tehuis voor weesmeisjes.

Aan de Geweldigershoeke kwam in 1856 ter vervanging van de gesloopte armenhuisjes het nieuwe Elisabeths Gasthuis of Elisabeths Gesticht gereed. De zusters van Liefde namen ook hier de zorg voor armen, zieken en andere hulpbehoevenden voor hun rekening.

scholen

De grondwetswijziging van 1848 bracht ook vrijheid van onderwijs waardoor het oprichten van een bijzondere school mogelijk werd. De kosten kwamen wel voor rekening van de parochianen, de overheid droeg destijds nog niet bij in de kosten. In 1853 werd de eerste rk school voor jongens en meisjes geopend in een huis op de Rijkeshage. Vanwege ruimtegebrek door een sterk toenemend aantal leerlingen werd in 1878 voor de meisjes in het Hubertusgebouw een aparte school ingericht. In de tuin naast de pastorie aan de Tegnagelshoek werd een nieuwe jongensschool met vier klaslokalen en een woning voor het schoolhoofd in gebruik genomen. Het terrein was daarvoor vergroot door vier huisjes aan de Reinmakershoeke aan te kopen.

Omdat de meisjesschool in het Hubertusgebouw ook te klein werd bouwde men aan de Tegnagelshoek in 1909 een nieuwe meisjesschool, de St. Annaschool.

Het RK Parochiaal Kerkbestuur diende in 1934 een plan in voor het 'verbouwen en uitbreiden van de jongensschool' aan de Tegnagelshoek tot een 'RK school voor L.O. en U.L.O.' De nieuwe school werd op de funderingen van het bestaande gebouw opgetrokken.

Footnotes

1. [^] <http://www.tijdbeeld.com/projecten/119/zutphen>

Afbeelding 1 van 3

Luchtfoto uit 1982 met daarop de instellingen van Klein Vaticaan met cijfers gemarkeerd:

1. St. Elisabethgesticht
- 2a. St. Annaschool
- 2b. Mariaschool
- 2c. vm ULO school
3. Hubertusgesticht
4. St. Josephgebouw
- 5a. Waltoren aan de Geweldigershoeek
- 5b. pastorie 1838 - 1978

Foto overgenomen uit: J. Woldring, *Geëerd, gedoogd, verloren en herwonnen, geschiedenis van de Nieuwstadkerk in Zutphen*, Zutphen 2004, p. 105)

Afbeelding 2 van 3

Foto uit 1952, gemaakt in oostelijke richting vanaf de toren van de St. Jan met geheel links de ULO aan de Isendoornstraat, midden voor aan de Tengnagelshoeek de St. Annaschool met aan de andere zijde van

de straat de Mariaschool. Daar achter tegen de stadswal de pastorie met rechts daarvan de kapel van het Elisabethgesticht. (foto P.L.J. Dullaert, Regionaal Archief Zutphen)

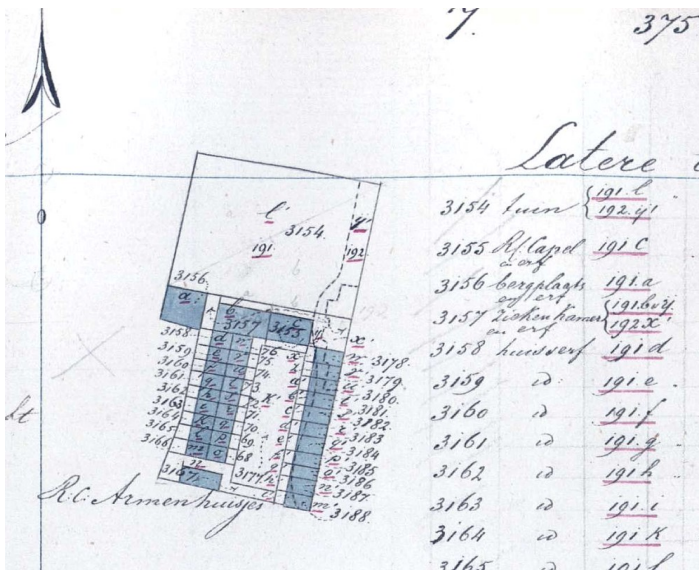
Afbeelding 3 van 3

Jongensschool uit 1934 aan de Tengenagelshoek.

1828 Bouw Elisabethgesticht

In 1828 werd door het rooms-katholieke Armbestuur een nieuw armengesticht gebouwd op een terrein langs de stadsmuur. *Lees verder...*

Op 26 maart 1828 vond de aanbesteding plaats door het rooms-katholieke Armbestuur van een nieuw gesticht op een terrein langs de stadsmuur, dat opgebouwd was uit achttien rug-aan-rug woningen en elf woningen tegen de voormalige stadsmuur. Tot het complex behoorden ook een bergplaats of tuinmanswoning, een portierswoning en een ziekenzaal met aangrenzend een kapel. De nieuwe situatie werd in 1844 door het Kadaster op een hulpkaart vastgelegd.

Afbeelding 1 van 1

Uitsnede uit een kadastrale hulpkkaart uit 1844 met daarop het rooms-katholieke armengesticht op een terrein aan de Geweldigershoeck tegen de stadsmuur. (Kadaster)

1856 Nieuwbouw St. Elisabethsgesticht

Gestimuleerd door de komst van de Zusters van Liefde naar Zutphen besloot men in 1856 tot sloop en nieuwbouw van het armengesticht. *Lees verder...*

Zusters van Liefde

De Congregatie van de Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid werd in 1832 gesticht door pastoor Zwijsen in Tilburg. Hij was geraakt door de slechte sociale omstandigheden in fabrieken en werkplaatsen en besloot iets te doen aan het onderwijs van arme kinderen en te gaan zorgen voor arme zieken. Na de start in Tilburg groeide de Congregatie snel en breidde de Zusters uit in andere steden, waar zij ook onderwijs en de zorg voor zieken en bejaarden gingen verzorgen.

Afbeelding 1 van 2

Afbeelding 2 van 2

Foto van Joannes Zwijsen (28-8-1794 / 16-10-1877). Zwijsen was vanaf 1842 bisschop van Utrecht en 's-Hertogenbosch.

nieuwbouw St. Elisabeths Gesticht

Waarschijnlijk door de komst van de Liefdezusters van Tilburg naar Zutphen was de situatie veranderd en besloot het armbestuur tot de bouw van een nieuw armengesticht.

Blijkens een bewaard gebleven overzicht van de 'Uitgaven voor het St. Elisabeths Gesticht' van 3 maart 1856 was de bouw op dat moment al redelijk gevorderd. Er was inmiddels f 7.881,01 uitgegeven en volgens de begroting bedroegen de resterende kosten van het gebouw f 9.208,09.

Voor het nieuwe gesticht werden de bestaande huisjes en gebouwen afgebroken. In de nieuwe situatie kwam een einde aan de zelfstandige woonsituatie en werden de bewoners gezamenlijk ondergebracht en verzorgd in één gebouw met een U-vormige plattegrond van twee verdiepingen en een zolder.

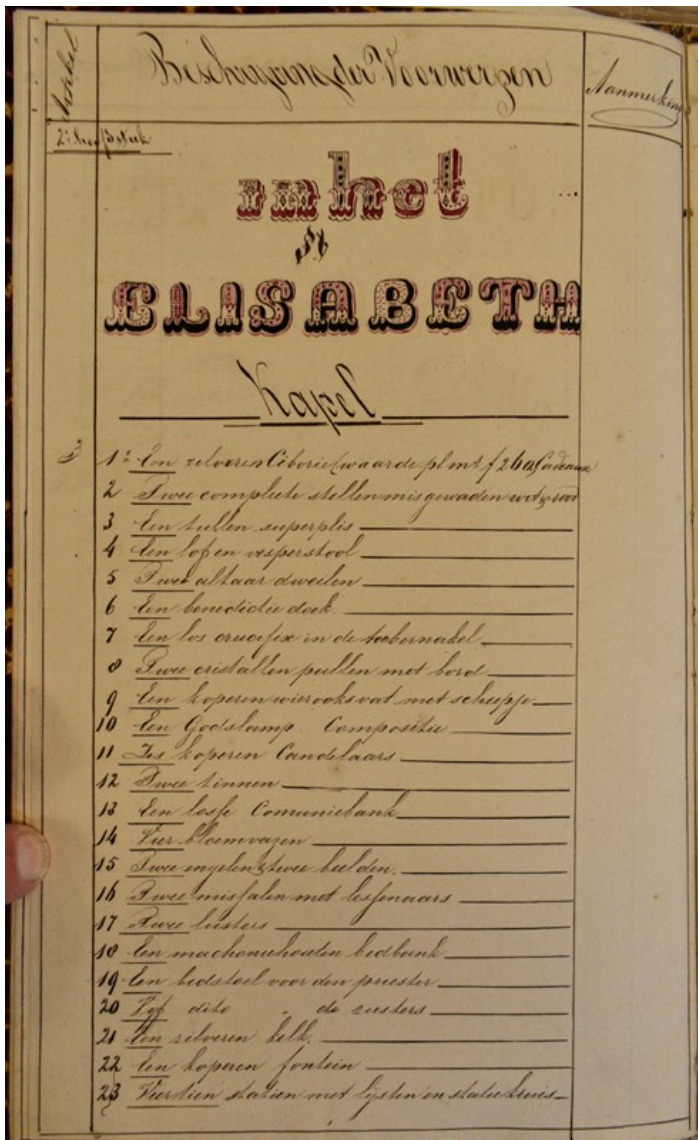
Een kapel was ook onderdeel van het gesticht want op een inventarislijst uit 1860 van de 'Parochie van den H. Johannes den Dooper ... staande onder het beheer van het Parochiaal Armbestuur te Zutphen.' staat als onderdeel van een 'Gesticht voor oude mannen en vrouwen genaamd het St. Elisabeth's Gesticht...' een kapel vermeld. Naast de gebruikelijke religieuze attributen, toebehoren en decoraties staan als meubilair een losse communiebank, een mahoniehouten bidbank, een bidstoel voor de priester en vijf bidstoelen voor de zusters beschreven. Waar deze kapel in het gebouw ondergebracht was is niet bekend.

Uitgaven voor het St. Elisabeth's gesticht

	het Gebouw	Inhoud.
bet. in met den 3 maart, 1856 vel.		
geest. aanscheffingen & boe. op	1221 01	1696 25
<i>Saghe Rebaud</i>		
<i>St. J. Dymant</i>	59 65	
<i>Ed. Lydel</i> j. d. 57. 12. 19. 59.	169 03	
<i>J. d. L. Lemaire</i>	16 60	16 59
<i>Ruiter</i>	57 69	
<i>Rood</i>		79 14
<i>Stahl</i>		356 95
<i>in geschenken</i>		212 29
<i>de Duyfhuys</i>		20
<i>in 2 Stollen 1852</i>		2
<i>St. J. Dymant</i>	173 59	
<i>Sijne Knechten</i>	171 75	
<i>Coenen</i>	21 25	
<i>Bruinman</i>	52 93	
<i>Ruiterman</i>	51	
<i>Ruiterman over de d. d. in geschenken</i>		363
<i>#</i>	145 90	
	2960 25	2552 21
<i>huur Rood van de Riv. van Stolkamp, 1854</i>	906 15	
<i>1855</i>	225 20	
<i>1856</i>	75 90	
<i>St. J. Dymant</i> 1856	1006 15	2552 21
<i>huur Rood van de Riv. van Stolkamp, 1856</i>	9289 34	
<i>voor uitgaven afbreken van het Rood, 1857</i>		
<i> in geschenken van Stolkamp, 1857</i>		
<i> afbreken van Stolkamp</i>	86 44	
<i> in van Stolkamp</i>	7	
	21 25	27 75
	19208 09	2540 46

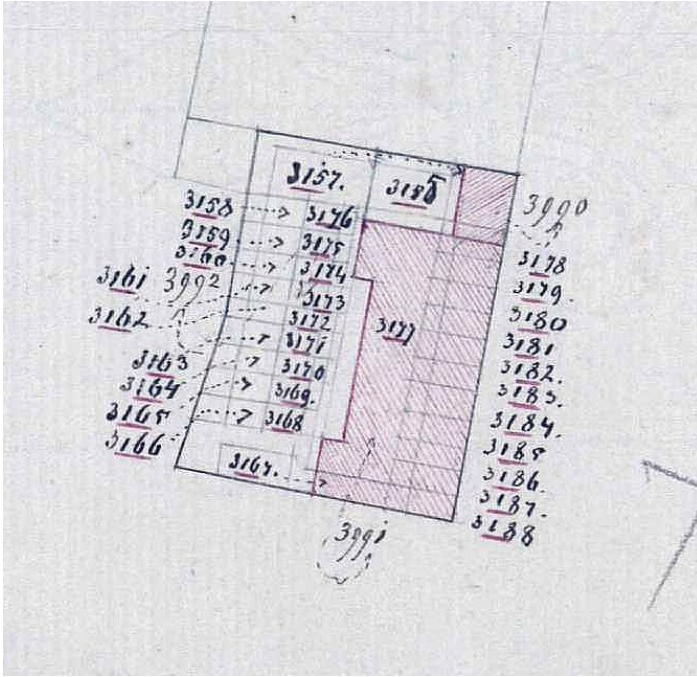
Afbeelding 1 van 3

Overzicht met de stand van zaken op 3 maart 1856 met betrekking tot de uitgaven voor de nieuwbouw van het Elisabethsgesticht. (9NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 692)

Afbeelding 2 van 3

Pagina uit de inventaris van 'onroerende en van waarde zijnde roerende zaken' in beheer van het parochiaal arbestuur in Zutphen. (NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 672)

Afbeelding 3 van 3

Detail uit een kadastrale hulppkaart opgesteld 30 augustus 1857 met daarop de nieuwbouw van het Elisabethsgesticht weergegeven. (Kadaster)

Heilige Elisabeth

Elisabeth van Hongarije (1207-1231) was een koningsdochter die als heilige vereerd wordt vanwege haar nederigheid en opofferende liefde waarmee zij zieken en armen verzorgde en ondersteunde. Zij wordt vaak afgebeeld met een mand vol rozen. In de entreegevel van de St. Elisabethkapel is een gebrandschilderde afbeelding van haar achternicht, Elisabeth van Portugal (1271-1331) aangebracht. Waarschijnlijk heeft de glazenier zich bij het aanbrengen van het opschrift vergist.^[1]

Footnotes

- ¹ A. van Oosten, *Van Synagogen, kerken en een Klein Vaticaan*, in: I. Brethower e.a (red), *Een bekoorlijk gezicht van welvaart, de ontwikkeling van Zutphen in de negentiende eeuw*, Zutphen, 2021, p 68.

Afbeelding 1 van 2

Detail van de voorstelling van St. Elisabeth, met als bijschrift 'H. Elisabeth van Portugal'.

Afbeelding 2 van 2

In de westgevel zijn twee gebrandschilderde glas-in-loodvensters opgenomen met een voorstelling van St. Elisabeth (links) en St. Jozef (rechts).

1869 Bouw van de kapel

Architect H.J. Wennekers was in 1868 verantwoordelijk voor een plan voor de uitbreiding van het St. Elisabethsgesticht, waartoe ook de huidige kapel behoorde. *Lees verder...*

verbouwing en uitbreiding in 1868-'69

Op 19 maart 1868 vond de aanbesteding voor het 'vergrootten en reataureren van het St. Elisabeth gesticht te Zutphen' plaats.^[1] Het werk bestond naast verbeteringen aan het bestaande gebouw uit de uitbreiding daarvan aan de noordzijde, inclusief de bouw van de huidige kapel.

Verantwoordelijk voor het ontwerp van de plannen was H.J. Wennekers. Wennekers vervulde bij de bouw een opmerkelijke dubbelrol. Allereerst was hij als secretaris van het armbestuur opdrachtgever van de bouw en daarnaast opereerde hij als ingenieur en architect die verantwoordelijk was voor de plannen. Zo plaatste hij zijn handtekening namens het armbestuur onder het proces verbaal van de aanbesteding en tekende hij later als architect voor de oplevering en voltooiing van de nieuwbouw.

H.J. Wennekers en de neo-gotiek

Hendikus Johannes Wennekers (Arnhem 4-9-1827 / 's-Hertogenbosch 25-10-1900) werd opgeleid aan de Koninklijke Academie van Bouwkundig Ingenieurs en volgde ook een opleiding tot landmeter. In 1850 werd hij benoemd tot opzichter Waterstaat 4e klasse in het 5e district (Gelderland). Een jaar later vestigde hij zich in Zutphen waar hij tot 1870 woonde.

Wennekers was in het geval van het Elisabethsgesticht zeker geen gelegenheidsontwerper. Van zijn hand zijn tientallen vroege neo-gotische ontwerpen van gerealiseerde kerken in de provincies Gelderland, Overijssel en Friesland bekend. In zijn ontwerpen verwerkte hij naast gotische ook romaanse elementen.

In het begin van de negentiende eeuw werd een decoratieve vorm van de neo-gotiek vanuit Engeland in ons land geïntroduceerd. Gestimuleerd door invloedrijke kerkrestauraties zoals die van de Dom van Keulen en St. Chapelle in Parijs, het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in ons land en de publicaties van de Franse architect Viollet-le-Duc werd de gotiek de nieuwe inspiratiebron voor nieuw te bouwen kerken. Vanaf 1853 was de neo-gotiek vrijwel de exclusieve stijl van het rooms-katholicisme. Architect P.J.H. Cuijpers was de belangrijkste en invloedrijkste voorvechter voor de (neo-)gotiek. Hij was betrokken bij vele kerkrestauraties en kwam via de bestudering van middeleeuwse bouwprincipes tot belangrijke vernieuwingen.^[2]

Voor de aankleding, inrichting en decoratie van de vele nieuwe gebouwen werden meestal ambachtsateliers insgeschakeld. De meeste daarvan waren in de zuidelijke provincies gevestigd. In het Bisdom Utrecht was vanaf 1869 het Bernulphusgilde actief waaraan de bekende architect Alfred Tepe, beeldhouwer F.W. Mengelberg, edelsmid G. Brom en glazenier Heinrich Geuer verbonden waren.^[3]

Footnotes

- ^{1.} [^] *Regionaal Archief Zutphen, Inventaris van het archief van de RK Parochie te Zutphen (1618-1987), nummer toegang 0067, inventarisnummer 693*
- ^{2.} [^] *R. Blijdenstijn en R. Stenvert, Bouwstijlen in Nederland 1040-1940, Nijmegen 2000, p. 89-90*
- ^{3.} [^] *I. Henkemans en E. de Jong, Kunstwerkplaatsen van de neogotiek, Utrecht 2022, p 6 e.v.*

Afbeelding 1 van 3

Reproductie van de tekening van de gevels van de Jacobuskerk in Winterswijk door H.J. Wennekers. (Nationaal Archief, losse aanwinsten 1852-1979 inv. nr. 317)

gebouwen het gewest, beklaupen met 2 lagen
 regelmatigheids in sterke trane, en over den vloer
 van laag venglaede estribben, in specie als verren.
 In den kelder een eikenhouten kerijp met Guldhou-
 der steenen onderloopel en 2 eiken binnenramen, van
 afmetingen, houtwaarte, en verdere bestemming
 en voorzien met een vreesgoot, volgens ontwerpen
 van den Architect.

En hebben gemelde aannemer en zijn borgen
 toezigtige naborming van alle in het proces ver-
 baal en het bestek omschreven werken, bepalingen
 en voorwaarden, het veranderte na overlesing,
 met hunne handtekening bekrachtigd.

Na vorenverwendt is over gehouden beraad, is over
 het voornemte Parochiaal Armbestuur de beven-
 stumde aanbesteding goetly erkend, en de werken
 aanden aannemer G.S. Averdijgh gegund geworden.
 Gedaan te Zutphen, ten jaere, dage en ure
 Verbooren vermeld.

De aannemer en
 zijn borgen.
 G.S. Averdijgh
 J.H. Beltman
 Beltman

Het Parochiaal Armbestuur
 D. Dijkster
 J. W. Meester.
 J. P. Ducaanhoff

Afbeelding 2 van 3

Tweede blad van de overeenkomst van de gunning van de uitbreiding van het armengesticht opgesteld op 19 maart 1868 en ondertekend door de aannemer en zijn borgen en het Parochiaal Armbestuur. (NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 693)

certificeert bij deze dat G. J. Overdijk, aannemer te Zutphen, bij besteding van den Regentien den Maart 1866 acht en dertig, voor een totale som van 12500 gulden, aannemer geworden zijnde van het bovengenoemde werk, hetzelve finaal voltooid en opgeleverd heeft, overeenkomstig het bestek en den eisch van goet werk, weshalve aan hem aannemer, compleet de laatste betalingstermijn, bedragende een veerde gedeelte der aannemingsom, dat is drie duizend vijfen twintig gulden.

Zutphen den 12 September 1866 negen en twintig

De Ingenieur en Architect

H. J. Wennekers

Afbeelding 3 van 3

Ondertekening van het 'Definitief proces verbaal van opnemning wegens het belangrijk vergrooten en restaureren van het St. Elisabeth's gesticht te Zutphen' opgesteld op 12 september 1869 en ondertekend door de 'Ingenieur en Architect' H.J. Wennekers. (NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 693)

nieuwbouw

De in 1868-'69 gebouwde kapel was oorspronkelijk een stuk korter dan nu. Het westelijke gedeelte met de toegang en de koorgalerij met het aangrenzende gewelfvak van de kerkruimte werd later aangebouwd. De oorspronkelijke toegang was waarschijnlijk centraal in de westgevel opgenomen.

Het gebouw stond aan de zuidzijde tegen het gesticht en was met een deur verbonden met de middengang op de begane grond van de gestichtvleugel. Het laatste vertrek aan de achterzijde van deze gang was in gebruik als sacristie. Ook de sacristie was met een deur met de kapel verbonden. De indeling en inrichting van de kapel was eenvoudig en overzichtelijk met voor de bewoners van het gesticht twee rijen van ieder elf banken links en rechts van het middenpad. De banken stonden op licht verhoogd geplaatste houten vlonders en waren georiënteerd op het priesterkoor. De oorspronkelijke opstelling van de banken is aan de hand van de afdruk daarvan op de houten vloer nog waarneembaar. De galerij in de uitbouw aan de noordzijde was aanvankelijk zeer waarschijnlijk voor de zusters bedoeld wanneer zij in het gesticht werkzaam waren en hier de erediensten bijwoonden.

De Zusters van Liefde verbleven sinds 1852 in het Hubertusgesticht, elders in de Nieuwstad. Zij hadden in dat gebouw een eigen kapel die volgens de overlevering 'zo'n pronkjuweel geweest moet zijn dat men hierover nooit uitgepraat raakte en deze steeds opnieuw ging bezoeken...' De Zusters verhuisden in 1879 naar het Elisabethgesticht en aangenomen mag worden dat zij vanaf toen volledig gebruik gingen maken van de Elisabethkapel. Hoewel de Congregatie van de Zusters van Liefde van O.L.V. Moeder van Barmhartigheid een sober en eenvoudig leven in dienst van armen en hulpbehoevenden nastreefde, golden deze uitgangspunten zeker niet voor hun kapellen. *'Het is voor het levendig geloof en de vurige liefde iets natuurlijks dat door Jezus' verblijf in het klooster nooit voldoende kan worden gedaan....de kapel, het tabernakel moet prijken van al den glans, welken schat en kunst vermogen aan te brengen.'*^[1]

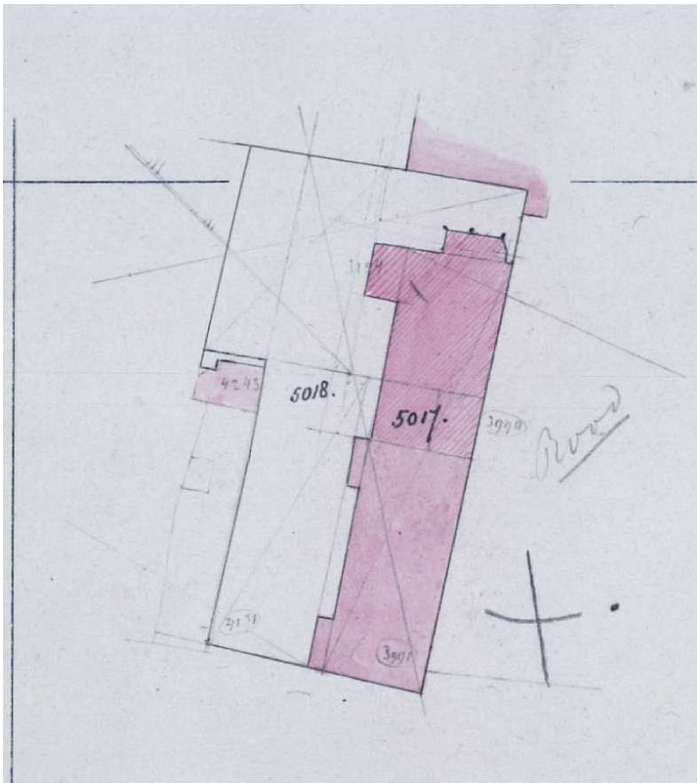
In de loop der tijd zullen zij hun kapel verder aangepast en verfraaid hebben, in de katholieke traditie was het verder ook niet ongebruikelijk om ter herinnering aan jubilea en pastoorsefeesten de gebouwen te verbeteren of te voorzien van een beeldengroep, een nieuw altaar of een blijvende decoratie.

De oudste glas-in-lood vensters - die in ieder geval van voor 1911 dateren - hebben voorstellingen van St. Elisabeth van Portugal en St. Jozef. Oorspronkelijk waren deze vensters in de westelijke eindgevel aangebracht. Bij de latere uitbreiding van het gebouw werden de glazen uitgenomen om herplaatst te kunnen worden. In de naast de kerk gelegen berging op de plaats van de voormalige sacristie zijn nog twee houten lijsten van kruiswegstaties aanwezig.

Van de oorspronkelijke inrichting en decoratie van de Elisabethkapel, zowel wat betreft de afwerking van vloer, wanden en gewelven, als de inrichting, lithurgische attributen en meubilair is verder niets bekend. De verschijningsvorm van het interieur van het gebouw wordt in de huidige situatie gedomineerd door latere toevoegingen en veranderingen, van de oorspronkelijke inrichting bleef behoudens de kerkbanken niets bewaard.

Footnotes

1. ^ J.A.F. Kronenburg en Chr. Boomaars, *De Zusters van Liefde der Congregatie van O.L.V. Moeder van Barmhartigheid, gevestigd te Tilburg van 1832-1922, 's-Hertogenbosch 1924, p 164.*

Afbeelding 1 van 7

Uitsnede uit een kadastrale hulpk kaart opgesteld op 23 februari 1869. Met een arcering is de uitbreiding van het gesticht met aan de noordzijde een nieuwe kapel weergegeven. (Kadaster)

Afbeelding 2 van 7

Overzicht van het priesterkoor met links daarvan de uitbouw die een galerij bevat.

Afbeelding 3 van 7

De houten gewelfribben worden ondersteund door kraagstenen met de afbeeldingen van verschillende figuren.

Afbeelding 4 van 7

Afbeelding 5 van 7

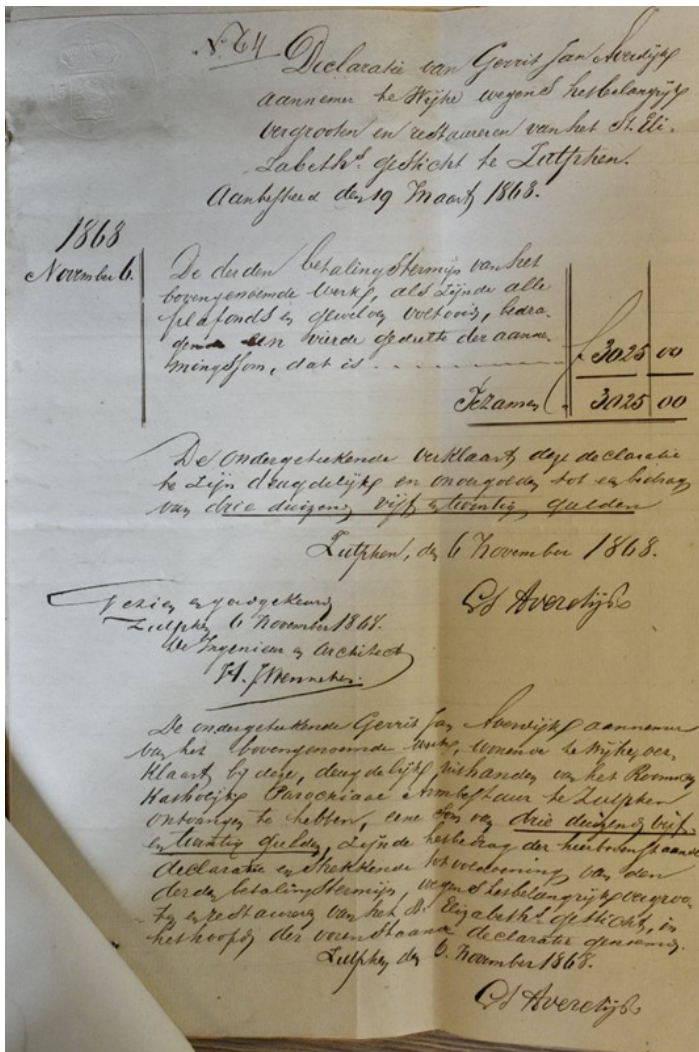
In de top van de eerste travee naast het koor zijn aan de rechter zijde zijn twee engelen geschilderd die

een banderol vasthouden met de tekst: 'Dit is het eeuwig leven wat zij kennen zalig zij die uwen wil volbrengen'. Tegen de gewelfrand is een randschrift aangebracht: 'Ik heb het rijk der wereld en allen opschik van het menselijke veracht ter wille van de liefde voor onzen Hr. Jez. Chr. dien ik gezien heb en bemind en dien ik geloofde en die ik lief heb'.

Afbeelding 6 van 7

In de berging van de kapel zijn twee lijsten aangetroffen die behoord hebben bij niet meer aanwezige kruiswegstaties.

Afbeelding 7 van 7

Declaratie en kwitantie van de aannemer Gerrit Jan Averdijk uit november 1868 betreffende de derde betalingstermijn van het vergrooten van het Elisabethsgesticht. NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 970)

gevelsteen

Aan de achterzijde van de aanbouw aan de linker zijde van de kapel is een gevelsteen ingemetseld die veel ouder is dan de kapel. Boven een moeilijk leesbare tekst zijn de wapens van de familie Buinck en Van Rijswick aangebracht. De tekst op de steen luidt: 'Goswin Buinck und juffer Lumme van Ryswick syn lieve huisfrow deses armhuiskens inder [eer] Heilige Dryvyldigheyd ghefundert'. De steen werd omstreeks het midden van de zeventiende eeuw ingemetseld in één van de armenhuisjes die het echtpaar Buinck aan de Basseroord lieten bouwen. Bij de verkoop van de armenhuisjes door het rooms-katholieke armbestuur in 1828 werd de steen uitgenomen en verplaatst naar het nieuwe Elisabeths Gasthuis. Bij de latere bouw van de kapel metselde men de steen op een vrij onopvallende plaats weer in.^[1]

Footnotes

1. [^] M. van Velzen, *De armenhuisjes van Buinck, in: Zutphense Pracht 14 (2018), p 23-25.*

Zeventiende-eeuwse steen die verwijst naar de stichting door Goswin Buininck en Lumme van Ryswick van een aantal armenhuisjes aan de Basseroord.

1911 Uitbreiding van de kapel

In 1911 werd de kapel aan de westzijde met twee traveeën uitgebreid. *Lees verder...*

A. Th. van Elmpt

In 1911 werd de kapel van het Elisabethgesticht aan de westzijde vergroot naar ontwerp van de Groningse katholieke architect Antonius Theodorus van Elmpt (12-7-1866 / 25-12-1953). Antonius had deze opdracht zonder twijfel te danken aan zijn oudere broer, Cristoffel Melchior van Elmpt die van 1905 tot aan zijn dood in 1933 pastoor in Zutphen was en als opdrachtgever optrad namens het R.K. Armbestuur. Antonius is vooral bekend van ontwerpen voor villa's en kerken voor katholieke opdrachtgevers in en rond de stad Groningen. Gedurende zijn leven toonde hij ook een grote maatschappelijke betrokkenheid. Zo trad hij op als arbiter en adviseur binnen de architectenbranche en was hij negen jaar lang lid van de gemeenteraad van Groningen. In Zutphen was hij in 1913 verantwoordelijk voor het ontwerp voor de villa Deventerweg 73.^[1]

Het werk aan de Elisabethkapel werden uitgevoerd door aannemer M. Woerdman uit Deventer voor de som van f. 4.824,-. Het ontwerp van Van Elmpt voorzag in de verlenging van de kapel met twee traveeën: één extra gewelfvak in de kerkruimte, met aangrenzend een nieuw entreeportaal waarin tevens een bergruimte en een trapportaal met trap naar de bovengelegen galerij voor het zangkoor waren ondergebracht. De bestaande westgevel en een omstreeks 1900 gebouwd voorportaal werden afgebroken.

exterieur

De vormgeving van het exterieur van de uitbreiding sloot aan bij de architectuur van de bestaande kapel. Het zadeldak werd verlengd en voorzien van gelijkvormige gesmoorde, Oud-Hollandse dakpannen. De bestaande zijgevels werden doorgetrokken in dezelfde karakteristiek: opgetrokken in schoon metselwerk in kruisverband, voorzien van spitsboogvensters met bakstenen lekdorpels en aan de bovenzijde afgesloten met een uitkragende bakstenen sierlijst, bestaande uit een bloktand, een dubbele overhoekse muizentand en een rechte lijst. De uitbreiding laat zich echter duidelijk herkennen aan de toepassing van de dikkere, machinale baksteen, het gebruik van een trasraam in plaats van een gepleisterde plint, het ontbreken van gele baksteen in de dubbele muizentand en het weglaten van gepleisterde sluitstenen in de spitsbogen. Om de overgang van het oude naar het nieuwe metselwerk minder te laten opvallen werd in beide zijgevels ter plaatse van de verlenging een liseen geplaatst.

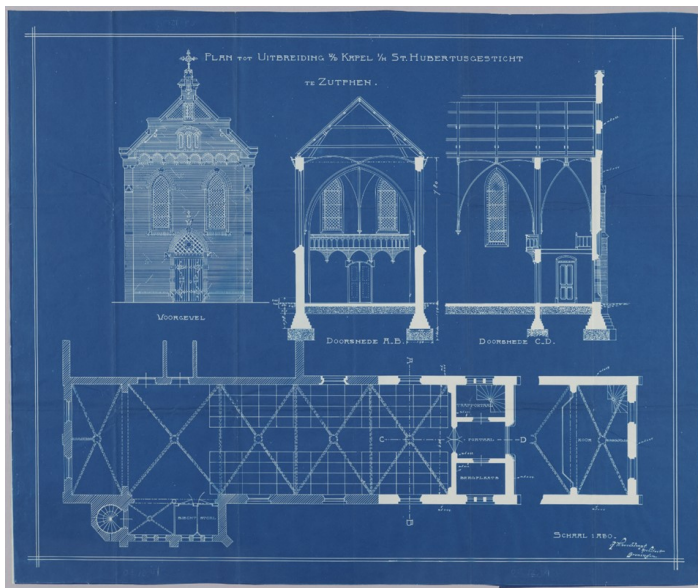
De nieuwe voorgevel werd uitgevoerd als geschouderde topgevel in een mengvorm van trap- en tuitgevel. De gevel werd symmetrisch ingedeeld, met hoeklisenen, geaccentueerde hoofdentree, twee grote spitsboogramen ter hoogte van de galerij, daarboven een uitkragend boogfries, een drielichtvenster en een klein venster in de top. De gevelbeëindiging met geveldakelaar en kruis is later verdwenen c.q. sterk vereenvoudigd. De boogvelden van het boogfries en boven de dubbele houten voordeur werden gevuld met siermetselwerk. Voor lekdorpels, hoek- en sluitstenen, dekstukken en decoratief werk werd volgens het bestek 2.50 m³ Oberkirchner zandsteen en 0.3 m³ blauwe of escauzijnse steen (hardsteen) verwerkt.^[2]

Uit het bestek blijkt tevens dat in de twee grote spitsboogvensters van de voorgevel oude, negentiende-eeuwse glas-in-loodramen werden herplaatst: *'De bestaande geschilderde loodramen in den voorgevel zullen omzichtig worden uitgebrouwen en in de nieuwe glasopeningen worden aangebracht'*.^[3] Waarschijnlijk gaat het om de huidige grote geschilderde glas-in-loodramen met beeltenissen van Elisabeth van Portugal en H. Jozef. Omdat foto's uit de late 19e- of vroege 20e eeuw ontbreken, is dit niet helemaal zeker. De overige nieuwe vensteropeningen dienden gevuld te worden met *'eenvoudig glas in lood'*, waarbij twee oude glas-in-loodraampjes hergebruikt moesten worden.^[4] Deze ramen zijn later integraal geplaatst in stalen frames waarin ook beweegbare delen opgenomen werden. In de zuidgevel werd rechts van het nieuwe spitsboogvenster in het oude deel een bestaande nis dichtgemetseld en een

nieuw venster opgenomen.

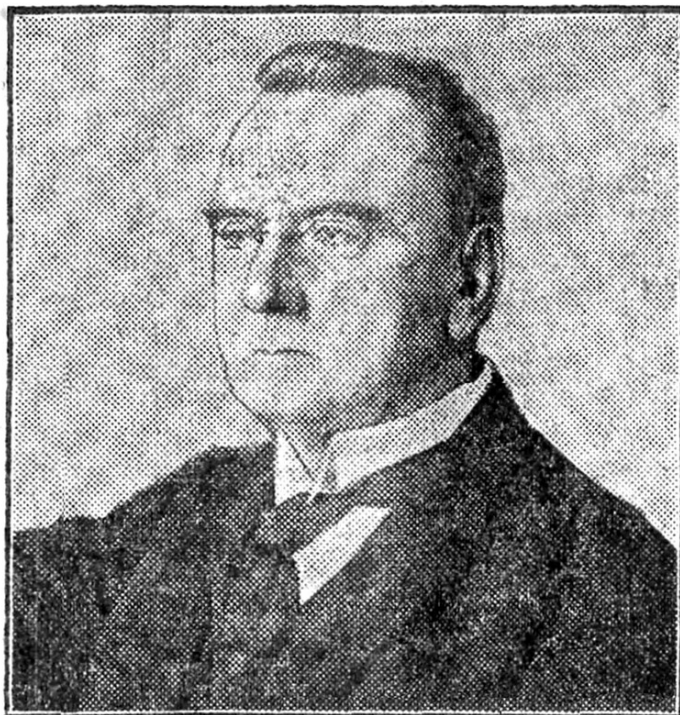
Footnotes

1. [^] *B. Fennema, Groninger toparchitect, A.Th. van Elmpt (1866-1953), Leeuwarden 2016.*
2. [^] *Erfgoedcentrum Zutphen, 67 R.K. Parochie Zutphen, inv.nr. 697.*
3. [^] *Erfgoedcentrum Zutphen, 67 R.K. Parochie Zutphen, inv.nr. 697.*
4. [^] *Erfgoedcentrum Zutphen, 67 R.K. Parochie Zutphen, inv.nr. 697.*

Afbeelding 1 van 6

Bouwtekening van de uitbreiding van de Elisabethkapel in 1911, getekend door A.Th. van Elmpt. (NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 698 *fotonr* SZU006000036)

Afbeelding 2 van 6

Portret van A.Th. van Elmpt uit 1925. (Wikipedia)

Afbeelding 3 van 6

Voorste deel van de linker zijgevel. In het metselwerk is de grens van de uitbreiding uit 1911 (ter hoogte van de hemelwaterafvoer) goed te zien aan de afwijkende baksteen.

Afbeelding 4 van 6

In 1911 werd de kapel aan de westzijde met twee traveeën uitgebreid. Tegen de westgevel kwam een koorgalerij.

Afbeelding 5 van 6

Overzicht van de in 1911 gerealiseerde nieuwe westgevel.

Afbeelding 6 van 6

In 1911 werden de vensters van de kapel gevuld met 'eenvoudig glas-in-lood'.

gewelven, kapconstructie en balklaag galerij

De constructieve hoofdopzet van de bestaande kapel werd in de uitbreiding van 1911 voortgezet. De twee toegevoegde traveeën werden overwelfd met houten (imitatie) kruisribgewelven, bestaande uit samengestelde houten ribben en gewelfvlakken van stucwerk op latten. Op de scheiding van de kerkruimte en de galerij bracht men een gordelboog aan. De profilering van de nieuwe ribben moest overeenkomen met het profiel van de bestaande gewelven. Bij de aanzetten werden de nieuwe houten ribben ondersteund door *'geboetseerde aanvang- en kraagsteentjes van cementbeton gelijk de bestaande'*.^[1]

Hoewel de kapconstructie van de kapel gedurende het veldwerk niet toegankelijk was, blijkt uit het bestek dat het doorgetrokken zadeldak uit 1911 werd gedragen door een besloten, door spantbenen ondersteunde gordingenkap. Op de dwarsdoorsnede van architect Van Elmpst is te zien dat de spantbenen zijn uitgevoerd met kreupele stijlen en onderling verbonden zijn via (dubbele) trekplaten.

Ten behoeve van de nieuwe galerij voor het zangkoor bracht men in het portaal, trapportaal en in de bergruimte een enkelvoudige balklaag met kwartrond profiel aan. Over de balken kwam een houten vloer te liggen (messing en groef).

Footnotes

1. [^] [Erfgoedcentrum Zutphen, 67 R.K. Parochie Zutphen, inv.nr. 697.](#)

Afbeelding 1 van 4

De overgang van de koorgalerij met de kerkruijnte werd in 1911 op vergelijkbare wijze als bij het priesterkoor met een gordelboog geaccentueerd.

Afbeelding 2 van 4

Foto van één van de nieuwe kraagstenen ter hoogte van de balustrade van de koorgalerij.

Afbeelding 3 van 4

'Sluitsteen' in het gewelf ter hoogte van de koorgalerij.

Afbeelding 4 van 4

Bij de doorvoeren van de buizen van de cv installatie door het gewelf is te zien dat de gewelfvelden opgebouwd zijn uit stucwerk op latten. Nabij de doorvoer hangen nog resten van de afplaktape die bij de laatste schilderbeurt aangebracht is.

interieur

De uitbreiding van de kapel had ook gevolgen voor het interieur en de daarbij behorende onderdelen en afwerkingen. Uit het bestek en de plattegrond van Van Elmpt blijkt dat men daarbij grotendeels vasthield aan de bestaande indeling.

vloeren

De vloer van de kapel is afgewerkt met veelkleurige tegels (effen en met bloemmotieven) die in een geometrisch patroon geplaatst zijn. Vermoedelijk gaat het hier om cementtegels. Dergelijke tegelvloeren kwamen tegen het einde van de negentiende eeuw in zwang. In het huidige middenpad is geen duidelijke overgang waar te nemen tussen een mogelijk oudere tegelvloer met daarop aangesloten nieuwe vloertegels in het verlengde deel van de kapel. Dit doet sterk vermoeden dat de gehele tegelvloer in 1911 tot stand is gekomen. In het bestek uit 1911 wordt de vloerafwerking van het uitgebreide deel van de kerkruimte en van het portaal echter helemaal niet genoemd. Het bestek gaat alleen in op de vloerafwerking van het trapportaal en de bergplaats. Deze ruimten kregen een vloer van gesmoorde plavuizen. De vloer van het entreeportaal werd afgewerkt met in patroon gelegde vierkante rode, gele en zwarte tegels.

liturgisch centrum

De verhoogde vloer in het koor bevat aan weerszijden van het met drie treden verhoogde podium (suppedaneum) dezelfde tegels als in het overig deel van de kapelruimte. Ook deze vloer zal uit 1911 dateren. Mogelijk is in dezelfde periode ook het podium vernieuwd. De huidige houten altaartafel is in ieder geval later geplaatst. Op de natuurstenen rand van de bovenste trede zijn namelijk de sporen zichtbaar van een voorganger.

banken en biechtstoel

De uitbreiding van de kapel bood ruimte aan extra banken, waarvoor zes nieuwe banken werden aangeschaft: *'Geheel overeenkomstig de bestaande, zullen worden geleverd en geplaatst 6 stuks kerkbanken, terwijl 2 aanwezige banken zullen worden op orde gebracht en herplaatst'*. De oude en nieuwe eiken banken zijn in de huidige kapel door de uniforme vormgeving en afwerking vrijwel niet van elkaar te onderscheiden. Wel valt op dat een aantal banken aan de zijde van het middenpad een vlakke wang hebben. De niet gedecoreerde zijde van de banken hebben oorspronkelijk tegen de muur gestaan en moeten dus verplaatst zijn. Diverse sporen van oude bevestiging van banken op de houten vlonders in het oorspronkelijke deel tonen aan dat meer banken iets zijn verschoven. Op de nieuwe vlonders in de uitbreiding - samengesteld uit smallere vloerdelen - ontbreken deze oude verbindingssporen. Zeker niet uit te sluiten is dat er destijds een geheel nieuwe opstelling gemaakt is waarbij alle banken vernieuwd werden. Aan de bouwsporen van houtverbindingen in het oudste deel van de vlonders is te zien dat de bestaande banken ook een klein stukje smaller waren.

Op de plattegrond van Van Elmpt staat onder de oude galerij in de westelijke uitbouw een biechtstoel getekend. Deze is blijkens het bestek in 1911 geplaatst, maar is later weer verdwenen. De plek van de voormalige biechtstoel is nog duidelijk herkenbaar aan de hand van het afwijkende vlak met grijze en witte tegels.

koorgalerij

De in 1911 gerealiseerde ruimte boven het portaal, trapportaal en bergruimte was bestemd voor het zangkoor en werd daarom ook 'koor' genoemd. De overstekende vloer van het koor werd aan de kapelzijde voorzien van een driezijdig uitkragende houten balustrade met spitsboogvormige 'balusters'. De functie van de galerij voor het zangkoor is gevisualiseerd in het vlakke middenpaneel van de balustrade. Hierop zijn van links naar rechts zeer waarschijnlijk de H. Gregorius, H. Cecilia (patrones van muziek, instrumentmakers en zangers) en koning David met harp afgebeeld.

Op de tekening behorend bij de aanleg van een lichtinstallatie uit 1919 is achter dit middenpaneel een orgel ingetekend. Dit orgel is nu niet meer aanwezig.

polychromie

Het uitgebreide deel van de kapel is in de huidige situatie, net als het oorspronkelijke deel, voorzien van een polychromie, waarbij de schilderijen met name constructieve delen, zoals gewelfribben, gordelbogen en vensteropeningen accentueren. Aanvullend hierop zijn in het koor bij het altaar en op de daaraan grenzende muurdelen van de zuidwand muurschilderingen aangebracht van St. Agnes, St. Theresia, tekstbanderols, christelijke symbolen en engelen.

Het bestek uit 1911 maakt wel melding van het pleisteren van wanden en gewelven en het herstellen van oud pleisterwerk, maar rept met geen woord over het aanbrengen van decoratieschilderwerk of herstel van beschadigde schilderijen. Onder 'verfwerk' is alleen het oliën, stoppen en lakken van de voordeuren, binnendeuren, kerkbanken, balustrade en de nieuwe trap opgenomen. Dit roept vragen en twijfel op over de datering van de polychromie in zowel het oude, als het nieuwe deel.

Op foto's van door architect Wennekers gerealiseerde kerken in de periode 1856-1864 (Heino 1856, Warga 1859, Boskamp 1860 en Beltrum 1864) is te zien dat de interieurs van deze kerken voorzien zijn van een sobere polychromie, hoofdzakelijk aangebracht op constructieve onderdelen, peilers en gewelfribben.

Omdat het bloemenfries van de St. Elisabethkapel tussen de kraagstenen aan de noordzijde over de gehele wand eenduidig is in stijl en kleur, lijkt het erop dat men in 1911 de kapel in ieder geval voor een deel van een nieuwe polychromie heeft voorzien. Er is aanleiding om te denken dat de huidige polychromie voor een belangrijk gedeelte zelfs pas na 1911 tot stand is gekomen, voor een deel in combinatie met het plaatsen van stalen raamframes. Onder de oude galerij, nabij de voormalige biechtstoel, is namelijk een schildering in de vorm van bloemranken aangebracht met op twee wapenschilden de opschriften: 'L.J. HERR. [INNERING?] 1855-1939' en 'M.H. ov A.D. 1939'. Mogelijk vormde het vernieuwen van een deel van de interieurafwerking de aanleiding tot het aanbrengen van deze schildering. Aan de binnenzijde van de balustrade van de oude galerij hangt nog een doek met art-deco patroon.

Op enig moment werden alle vensters vervangen door nieuwe stalen vensters met bewegende delen, gevuld met eenvoudig, gekleurd glas-in-lood. Waarschijnlijk moesten daarna tevens de geschilderde randen rond de vensters in het interieur bijgewerkt worden.

Ondanks de latere vernieuwingen is het mogelijk dat delen van een oudere polychromie van voor 1911 bewaard bleven. De beschildering van de onderzijde van de gordelbogen bij de oude galerij en de triomfboog wijkt bijvoorbeeld stilistisch af van de meer geometrische beschildering aan de onderzijde van de gordelboog van de in 1911 gerealiseerde koorgalerij. Aanvullend kleurhistorisch onderzoek zou meer inzicht kunnen verschaffen in de chronologie van de huidige polychromie in de kapel. Mogelijk kan aanvullend archiefonderzoek - in de vorm van het integraal doorlopen van de (jaar)rekeningen van het r.k. armbestuur - ook nog relevante informatie opleveren.

muur bij kapel

Op 18 juli 1911 wordt vergunning verleend voor het bouwen van een 'muurgedeelte' aan de bestaande kapel van het Elisabethgesticht. Omdat er geen bijbehorende tekening bewaard is gebleven, blijft onduidelijk op welke muur de vergunning betrekking had. Later werd op enig moment, na de voltooiing van de uitbreiding van de kapel, het terrein van het gesticht aan de noordzijde afgesloten met een muur waarin direct bij de hoofdtoegang van de kapel een doorgang was opgenomen.

Afbeelding 1 van 10

In het koor, de aanbouw en het middenpad van de kerk werd in 1911 een nieuwe tegelvloer gelegd, opgebouwd uit tegels met geometrische bloemmotieven.

Afbeelding 2 van 10

Detail van de in 1911 aangebrachte tegelvloer.

Afbeelding 3 van 10

In de entree legde men in 1911 een tegelvloer in een eenvoudig driekleurig patroon.

Afbeelding 4 van 10

Overzicht van het verhoogde koor. Op de zwarte tegelvloer tekent zich de contour af van een ouder altaar.

Afbeelding 5 van 10

In 1911 werden er een aantal banken bijgeplaatst. Deze werden identiek aan de bestaande banken vormgegeven. Aan de afdruk op de vloer is te zien dat tot voor kort hier nog een bank tussen stond. De vlakke eindwang van de voorste bank op de foto wijst er op dat deze bank met die zijde oorspronkelijk tegen een muur stond.

Afbeelding 6 van 10

In 1911 werden volgens het bestek banken bijgemaakt. Mogelijk werd er destijds een geheel nieuwe opstelling gemaakt waarbij alle banken vernieuwd werden. Aan de bouwsporen van houtverbindingen in het oudste deel van de vlonders is te zien dat de bestaande banken ook een klein stukje smaller waren.

Afbeelding 7 van 10

Onder de galerij stond aan de linker zijde oorspronkelijk een biechtstoel. De plaats hiervan is nog herkenbaar aan het eenvoudiger tegelpatroon van de vloer.

Afbeelding 8 van 10

Tegen de orgelgalerij zijn de H. Gregorius, H. Cecilia en Kon. David op panelen afgebeeld. Mogelijk zijn deze schilderijen van elders afkomstig en werden zij later in de kapel geplaatst. De panelen zijn ingekort en tussen de afbeeldingen zijn triplex panelen aangebracht.

Afbeelding 9 van 10

Overzicht van de polychromie in het koor.

Afbeelding 10 van 10

Tegen het gewelf van de galerij van de aanbouw is een schildering met het kryptische opschrift 'L.J. HERR. M.H. OV. A.D. 1939' aangebracht.

1919 en 1936 Aanleg van elektriciteit en centrale verwarming

In de eerste helft van de vorige eeuw werd de kapel voorzien van een elektrische installatie en centrale verwarming. De leidingen en radiatoren van deze voorzieningen zijn nog steeds in gebruik. *Lees verder...*

elektrisch licht

In 1919 werden de kapel en de sacristie voorzien van elektrisch licht. De installatie bestond uit een hoofdverdeelbord in de gang en een verdeelbord in de sacristie met daarop in totaal zestien lichtpunten en vier stopcontacten aangesloten. Acht bestaande gasarmaturen in de kapel werden omgebouwd voor half gematteerde Arga lampen van 200 NK (Normaal Kaars; 1 NK = 1,019 cd). Arga lampen werden in 1915 door Philips geïntroduceerd en waren gevuld met het edelgas Argon, waardoor de gloeidraad langer meeging.

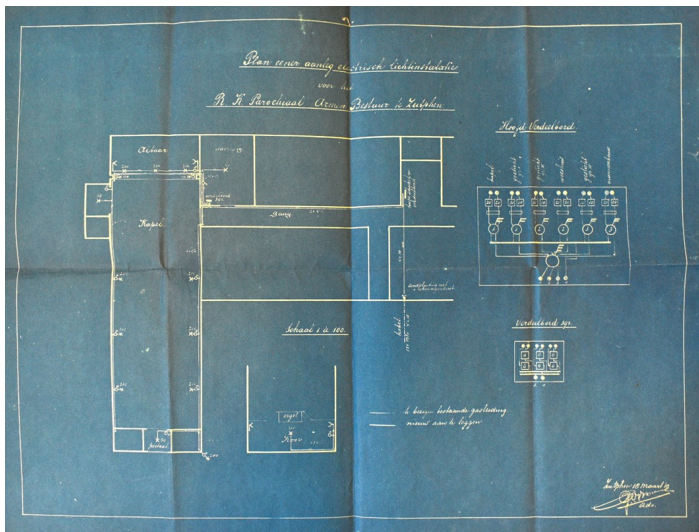
De buisleidingen van deze installatie werden als opbouw tegen de muur gemonteerd met zadels. Delen van deze mantelbuizen zijn nog aanwezig en in gebruik.

centrale verwarming

De Zutphense architect G.J. Jacobs maakte in 1936 een verbouwingsplan van het Elisabethgesticht. Hoofdbestanddeel van dit plan was de aanbouw van een recreatiezaal aan de achterzijde. De aanleg van een centraal verwarmingssysteem in het gebouw was ook onderdeel van dit project.

Op de plattegrond van de begane grond is de omvang en het leidingverloop van een nieuwe verwarmingsinstallatie weergegeven. In de kapel zijn op de begane grond van de kerkruimte zes radiatoren aangegeven. Voor de plaatsing van twee radiatoren tegen de wand van de galerij moesten twee banken weggenomen worden, waarmee het totaal aantal banken op twee maal dertien kwam.

De nieuwe verwarmingsinstallatie bestond uit twee cokesgestookte ketels waarop in totaal honderdelf radiatoren aangesloten werden. De aanvoerleidingen werden via een centrale leiding over de zolder gelegd. De destijds in de kapel geplaatste gietijzeren ledenradiatoren zijn met het oorspronkelijke leidingwerk nog steeds aanwezig en aangesloten.

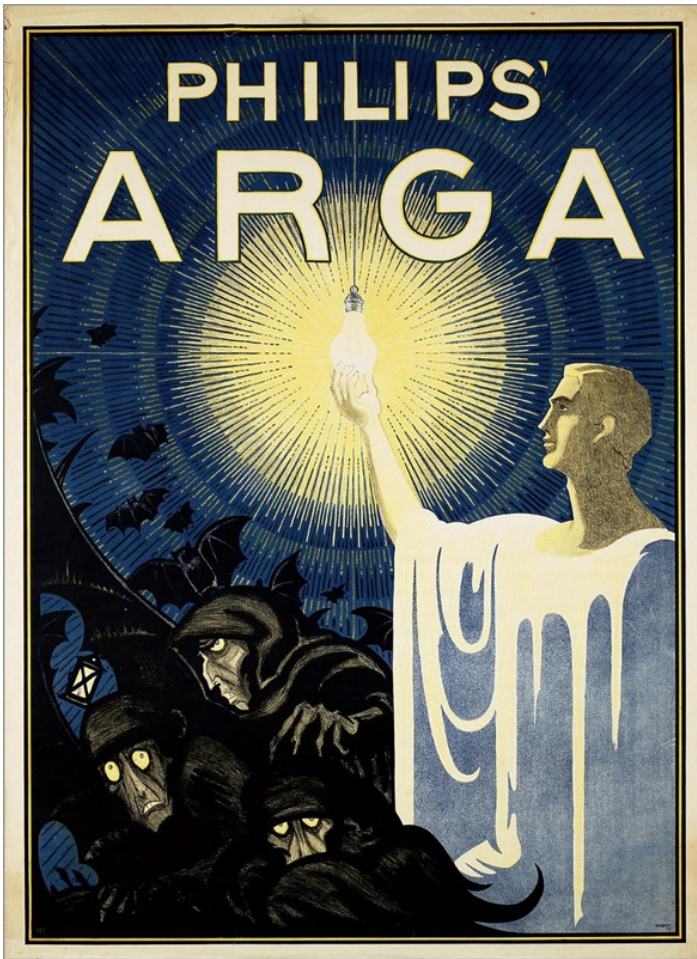
Afbeelding 1 van 7

Tekening van de in 1919 aangelegde elektrische installatie in de kapel. (NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 699)

Afbeelding 2 van 7

Omstreeks 1950 uitgegeven ansichtkaart van bejaardentehuis St. Elisabeth. Rechts het in 1856 gebouwde gesticht met links daarvan de uitbreiding daarvan en de kapel die in 1868-'69 gerealiseerd werden. (Regionaal Archief Zutphen, 0451Fotocollectie Zutphen, fotonummer SZU002025366)

Afbeelding 3 van 7

Reklameplaat uit het begin van de vorige eeuw. (Wikipedia)

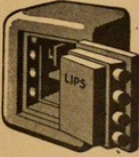

Afbeelding 4 van 7

De in 1919 aangelegde elektriciteitsbuizen zijn voor een groot deel nog aanwezig en in gebruik.

L. L. DULLAERT & Co's IJZERHANDEL N.V.
 SPITTAALSTRAAT 2 - TELEPH. 412
 ZUTPHEN { NIEUWSTAD 13-15 - TELEPH. 542

ZUTPHEN, 23 Oct. 1936

ALLEENVERKOOP:
 LIP'S SLOTEN EN BRANDKASTEN

Den Weled. Heer G.J. Jacobs
 Architect
 Alhier.

Weled. Heer.
 Met beleefde dank voor Uw aanvraag doen wij U onze offerte toekomen betreffende centraleverwarming St. Elisabeth-Gesticht.
 Wij kunnen U deze verwarming leeren, systeem borenverdelend, voor de prijs van f. 6515.-- (Zesduizend vijfhonderd vijftien gulden) Hierin is begrepen.

A. Kstel met toebehooren.

- 2 Warmwater cokesketels, elk met een vermogen van 100.000 cal.
- 2 schoorsteen aansluitingen.
- 2 stel compleet stookgereedschap met ophangrakken.
- 2 thermostats $\frac{3}{4}$ " met koperen huls.
- 2 waterbandmanometers met driewegkranen.
- 4 vul-tervens aftapkranen met wartels $\frac{3}{4}$ ".
- 1 gummslang ongeveer 10 Mtr. lang $\frac{3}{4}$ " met slangverbinding en sleutel.
- 2 expansievaten, gegalvaniseerd elk 100 ltr. inhoud.
- 2 regelkraantjes $\frac{3}{4}$ ".
- 4 afsluiters 1 1/2 mm.
- 4 aftapkranen $\frac{3}{4}$ ".

B. Verwarmingstoestellen met toebehooren.

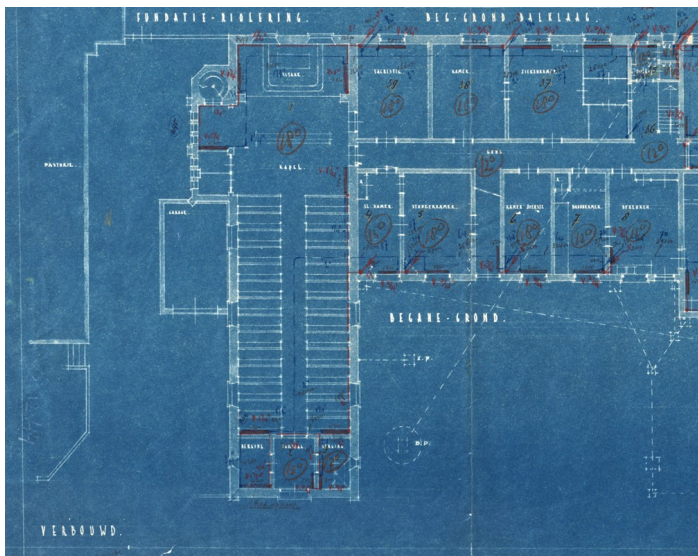
- 155.71 M² radiatoren 1000 mm hoog, met steunen en vasthouders
- 212.33 " " " " 600 " " " " " " " "
- 23.00 " gladder buispiralen
- 5 stuks radiatorkranen $\frac{1}{2}$ ", met koppelingen
- 10 " " " " 1 " " " " " " " "
- 45 " " " " " " " " " " " " " "
- 51 " " " " " " " " " " " " " "

C. Buisleidingen met toebehooren.

- 3 Stokkende Mtr. vlampijp 1 1/2 mm.
- 25 " " " " 1 1/2 " "
- 1 " " " " 1 1/2 " "
- 25 " " " " 1 1/2 " "
- 11 " " " " 1 1/2 " "
- 30 " " " " 1 1/2 " "

Afbeelding 5 van 7

Offerte uit 1936 van L.L. Dullaert & Co's IJzerhandel N.V. voor de aanleg van een centrale verwarmingsinstallatie in het Elisabethgesticht.

Afbeelding 6 van 7

Uitsnede uit de plattegrond van het gesticht behorend bij de bouwplannen van 1936. Op de tekening is het verloop van de leidingen van de verwarmingsinstallatie ingetekend, samen met de plaats van de radiatoren. Deze installatie bleef tot op heden in de kapel in gebruik. (NL-ZuRAZ, RK Parochie te Zutphen, 0067, inv.nr. 700)

Afbeelding 7 van 7

Opstelling van één van de in 1936 geïnstalleerde ledenradiatoren in het koor van de kapel.

1991 Sloop en herbestemming

De gebouwen van St. Elisabeth werden aan het eind van de vorige eeuw vervangen door grootschalige nieuwbouw. De bestaande kapel werd daarbij gespaard en in het nieuwe complex opgenomen. *Lees verder...*

De Zusters van Liefde vertrokken in 1984 uit Zutphen. Voor het oude gesticht werden vanaf 1990 door Ingenieurs/Architecten Associatie uit Almelo en Enschede plannen gemaakt voor modernisering van de gebouwen. Dit leidde tot sloop van de bestaande bebouwing en de realisatie van een nieuw levensloop bestendig woonzorgcentrum St. Elisabeth aan de Geweldigershoeke. Bij deze plannen werd van de bestaande gebouwen alleen de kapel gespaard. Onttrokken aan de eredienst kreeg het gebouw een algemene functie voor de bewoners en bezoekers van het centrum. Later werd de directe zorgfunctie opgeheven en transformeerde men de woningen van St. Elisabeth tot zelfstandige appartementen voor senioren.

kapel

De kapel werd net zoals in de oude situatie aan de zuidzijde met de nieuwbouw verbonden. De bovenste delen van de zuidgevel van de kapel moesten wel opnieuw opgetrokken worden om een goede aansluiting met het nieuwe gebouw te verkrijgen. De middengang op de begane grond van de nieuwbouw sloot met een nieuwe deur aan op de kapel.

De sacristie kwam te vervallen, maar op vrijwel dezelfde plaats in het nieuwe gebouw werd via de bestaande deur een nieuw vertrek met de kapel verbonden.

Uit de kapel werden al het aan de katholieke eredienst verwante meubilair met de bijbehorende attributen verwijderd. Alleen de kerkbanken en de altaartafel bleven staan. In het interieur veranderde verder weinig. Van de wanden en de gewelven werden het pleisterwerk plaatselijk hersteld en integraal voorzien van een lichte afwerklaag. De gewelfribben en het bandfries tegen de zuidgevel werden daarbij overgeschilderd en de decoratieve randen rond de vensters werden op veel plaatsen bijgewerkt. Het overige decoratieschilderwerk op de wanden en gewelven werd uitgespaard, hoewel niet bekend is of er ook decoraties onder de nieuwe verflaag verdwenen.

De meeste voorstellingen en banden werden oorspronkelijk op een groene ondergrond gezet. De groene delen werden na 1990 cremekleurig overgeschilderd, waarbij met name rondom de afgebeelde figuren een smalle band groen vrijgehouden werd. Hiermee bleven de voorstellingen gespaard maar kregen zij wel een bijzondere accentuering rondom.

garage

Tegen de noordzijde van de kapel werd op enig moment een garage gebouwd die behoorde bij de naastgelegen pastorie. Waarschijnlijk is deze garage bij de bouwwerkzaamheden in de jaren '90 van de vorige eeuw gesloopt. De afdruk van het verdwenen gebouw is nu nog wel goed te zien tegen de gevel.

Afbeelding 1 van 5

Foto van de Tengenagelshoek en omgeving, gemaakt vanaf de toren van de Nieuwstadskerk in 1952. Rechts boven is de Elisabethkapel met aangrenzend een vleugel van het armengesticht te zien. (Regionaal Archief Zutphen, 0507 Fotocollectie P.L.J. Dullaert, fotonummer 0507_0001_0571)

Afbeelding 2 van 5

Foto gemaakt tijdens de sloop van St. Elisabeth in maart 1991. (Regionaal Archief Zutphen, 0451, fotonr SZU002023153, fotograaf J.C. Schoemaker-Zeewuster)

Afbeelding 3 van 5

Ter plaatse van de aansluiting van de huidige nieuwbouw op de zuidgevel van de kapel werd het bovenste deel van de gevel opnieuw opgetrokken.

Afbeelding 4 van 5

De oorspronkelijke deur naar de sacristie geeft nu toegang tot een bergruimte in de aangrenzende nieuwbouw. Omdat het vloerniveau daarvan een stukje verhoogd werd, moest de deur aan de onderzijde een stuk ingekort worden.

Afbeelding 5 van 5

Bij het overschilderen van de wanden van de kapel bleven de muurschilderingen gespaard door er omheen een rand vrij te houden. Daardoor zijn zij nu allemaal rondom omkaderd met een smalle groene band.

Waardering

samenvatting van de bouwgeschiedenis

De onderzochte locatie ligt aan de oostrand van het stadsdeel Nieuwstad. Tussen 1191 en 1196 ontving Zutphen stadsrechten. Omstreeks 1250 stichtte graaf Otto II van Gelre en Zutphen aan de noordkant van de stad, aan de overzijde van de Molenbeek (Berkel) een nieuwe stad: de Nieuwstad.

Katholieken werden lange tijd achtergesteld en uitgesloten. Vanaf het begin van de negentiende eeuw was er godsdienstvrijheid en kon het rooms-katholieke volksdeel haar achterstand inlopen. Rond de Nieuwstadskerk ontstond een rooms-katholiek conglomeraat van verschillende scholen en gebouwen voor armen-, ziekenzorg en liefdadigheid. Deze gebouwen gaven dit stadsdeel haar bijnaam: Klein Vaticaan'. In 1828 werd hier door het rooms-katholieke Armbestuur een nieuw armengesticht gebouwd op een terrein langs de stadsmuur.

Gestimuleerd door de komst van de Zusters van Liefde naar Zutphen besloot men in 1856 tot sloop en nieuwbouw van het armengesticht. Architect H.J. Wennekers was in 1868 verantwoordelijk voor een plan voor de uitbreiding van het gesticht, waartoe ook de huidige kapel behoorde.

In 1911 werd de kapel aan de westzijde met twee traveeën uitgebreid. In de eerste helft van de vorige eeuw werd de kapel voorzien van een elektrische installatie en centrale verwarming. De leidingen en radiatoren van deze voorzieningen zijn nog steeds in gebruik.

De gebouwen van St. Elisabeth werden aan het eind van de vorige eeuw vervangen door grootschalige nieuwbouw. De bestaande kapel werd daarbij gespaard en in het nieuwe complex opgenomen.

waardering

De cultuurhistorisch waardering is onderverdeeld in een aantal deelwaardestellingen:

algemene historische waarden en waarden vanuit de gebruikshistorie

- De St. Elisabethkapel werd gebouwd in de katholieke buurt rond de Nieuwstadskerk met de treffende naam 'Klein Vaticaan'. De gebouwen in dit stadsdeel herinneren op tastbare wijze aan de verzuiling en de emancipatie, het hernieuwd zelfbewustzijn en de bijbehorende bouwambities van de katholieke gemeenschap in Zutphen in de negentiende en vroege twintigste eeuw. Deze bouwambities hebben een tastbaar stempel gedrukt op het dagelijks leven en de ruimtelijke ontwikkeling in de omgeving.
- De kapel vormde een integraal onderdeel van het naar Elisabeth van Hongarije vernoemde armengesticht. Elisabeth was de patrones van de caritas, in ons land werden veel ziekenhuizen, verpleeghuizen en zorginstellingen naar haar vernoemd.
- De kapel functioneerde zowel als gebedshuis voor de bewoners van het gesticht als voor de Zusters van Liefde die binnen de katholieke gemeenschap de zorg voor armen, zieken en andere hulpbehoevenden op zich namen.
- De herkenbaarheid van het gebruik voor de katholieke eredienst is vanwege de vormgeving van het exterieur en vanwege de karakteristieke inrichting en oriëntatie van het interieur vrijwel vanzelfsprekend.

ensemblewaarden en stedenbouwkundige waarden

- De kapel is van belang vanwege de bijdrage aan de ruimtelijke ontwikkeling van de verkaveling tussen de Tegnagelshoek en de Geweldigershoeek tegen de voormalige stadsmuur. De kapel werd gebouwd als noordelijke beëindiging van het voormalige Elisabethsgesticht. Hoewel de historische bebouwing van deze instelling inmiddels helemaal verdwenen is, vormt de kapel nog steeds de ruimtelijke begrenzing van de bebouwing ter plaatse.
- De St. Elisabethkapel vormt een historisch waardevol ensemble met de bewaard gebleven gebouwen van rooms-katholieke instellingen in de nabije omgeving en is van belang vanwege het volume en de hoofdvorm en de historisch-ruimtelijke relatie met de omgeving.

architectuurhistorische waarden

- De St. Elisabethkapel is van belang als representatief en relatief gaaf bewaard voorbeeld van een kapel behorend bij een rooms-katholieke zorginstelling en vormgegeven in een sobere neogotische stijl. In 1911 werd het gebouw uitgebreid waarbij zowel volume, materiaal en vorm zoveel mogelijk afgestemd werd op het oorspronkelijke ontwerp. Behoudens de later aangebrachte glas-in-loodramen bleef het oorspronkelijke exterieur gaaf bewaard.
- De kapel is van belang vanwege het gaaf bewaarde casco en de gevels. Het is een goed bewaard, bescheiden (qua omvang) en sobere variant van de vroege neo-gotiek.
- Het oorspronkelijke ruimtelijk concept van het interieur met een duidelijke oriëntatie (van het bankenplan) op het verhoogde liturgisch centrum in het koor bleef bewaard.
- De kerk is van belang vanwege de bewaard gebleven historische interieuronderdelen: de in geometrisch patroon gelegde tegelvloeren, kerkbanken en binnendeuren. Er bleven geen roerende interieurelementen bewaard.

- Passend in de traditie van de Zusters van Liefde werd de decoratie van de kerkruimte in de loop der tijd aangepast en uitgebreid. Hiervan bleven de glas-in-lood vensters en in polychromie uitgevoerde muurschilderingen bewaard. Door het later overschilderen van de wanden en gewelven werd de waarde van deze decoraties wel aangetast.
- Met de keus voor de uit eigen kring afkomstige architect H.J. Wennekers gaf het armbestuur invulling aan haar ambitie om het rooms-katholieke zelfbewustzijn te versterken. Het ontwerp is van belang voor het nog vrij onbekende en overwegend katholieke oeuvre van architect Wennekers.
- De latere keuze om voor de uitbreiding van de kapel de katholieke architect A. Th. Van Elmpt te benaderen is typerend voor de verzuilde maatschappij in de vorige eeuw. Het ontwerp voor de uitbreiding van de kapel vormt een onderdeel van het vrij omvangrijke oeuvre van de productieve Groningse architect A. Th. Van Elmpt.

bouwhistorische waarden

- De kapel is van belang vanwege de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis, met name het duidelijke (bouwtechnische) onderscheid tussen het oorspronkelijke volume en de uitbreiding uit 1911.
- De bouwhistorische waarden zijn hoofdzakelijk gelegen in de grotendeels oorspronkelijke hoofddraagconstructie. Van belang zijn met name de bakstenen gevels en de houten gewelfconstructie.
- In dit verband moeten ook de bewaard gebleven onderdelen van de technische installaties genoemd worden. Deze installaties staan model voor het verder verbeteren van de verlichting en verwarming van de kapel in de eerste helft van de vorige eeuw. Op indirecte wijze onderschrijven zij het belang van een zo optimaal mogelijk gebruik in deze periode.

aanbeveling

Te einde de bewaard gebleven polychromie in het interieur te kunnen waarderen is het aan te bevelen om de te onderscheiden decoraties aanvullend kleurhistorisch te onderzoeken. Dit kan meer zicht geven op de perioden van ontstaan, de chronologie, latere overschilderingen en verdwenen of overgeschilderde decoraties.

Downloads

Bijlagen

Klik hieronder op de titel van een PDF of afbeelding om deze te bekijken/downloaden.

- [literatuur.pdf](#)

Colofon

St. Elisabethkapel Zutphen

bouwhistorische verkenning

ARCX-rapport 1001

© ARCX monumentenzorg en cultuurhistorie, 15 augustus 2022

Onderzoek

ARCX, monumentenzorg en cultuurhistorie

Bergstraat 41

6981DB Doesburg

www.arcx.nl

+31(0)313 650190

i.s.m. Belfort Bureau voor Cultuurhistorie en Monumenten, Doetinchem

Opdrachtgever

Woningstichting Ons Huis Apeldoorn

Veldwerk en rapportage

Peter Boer en Jacco Vromen

Archiefonderzoek

Peter Boer

ARCX aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.